

ספר אוהב ישראל - פרשת זכור ופורים

פרקי רבי אליעזר ומדרש תנחומא כתיב (שמות כ, ח) זכור את יום השבת לקדשו. וכתיב (דברים כה, יז) זכור את אשר עשה לך עמלק. לזה זכור ולזה זכור. אלא למה הדבר דומה למלך שעשה סעודה כו' התמחוי לפניו מלא כו' אוהבי. משקנח כו' פלוני שונאי. לזה זכרת כו' מלא כו' זכרת על התמחוי ריקן כו' תמחה את זכר עמלק (שם יט) עכ"ל. ולהבין דבריהם הק' נראה לפרש, דהנה האדם הוא קומה שלימה בחי' עולם קטן. וכל עולם ועולם מעולמות תחתונים ועליונים הוא קומה שלימה. וכן כללות העולמות הוא קומה שלימה. והנה המוח והחכמה הוא עולם עליון מאוד. והנה אצל שבת נכון מאוד הדבר להעלות השבת לעולם החכמה והזכרון כדי לקדשו. אבל עמלק הרשע אין שייכות להעלותו אל המוח והזכרון חכמה עליונה. וזהו קושיית המדרש לזה זכור ולזה זכור, ועל זה תירץ למה הדבר דומה. ויתבאר על פי דברי קדשו של הרב המגיד ממעזריטש ז"ל על המשנה (אבות פ"ה מ"ט) וחילופיהן בגולם כי יש עולם שנקרא גול"ם. והוא עולם החכמה שהוא בחי' יו"ד שהאות הזה הוא בחי' גול"ם כי הוא נקודה קטנה ויכול לצייר ממנה כל אות שירצה. וזהו וחילופיהן אם תרצה להחליף איזה דבר. בגול"ם. היינו שצריך להעלות אותו הדבר לבחי' גול"ם. ושם יוכל להחליפו עכ"ל הטהור. ולהבינך זה היטב נראה דכל דבר שהוא מתואר בצורה אז אינו יכול לקבל צורה אחרת. אא"כ שקילקל הצורה הראשונה ואז נעשה בבחי' גול"ם בלי שום תואר וצורה ואז יכולים לעשות מן הדבר ההוא איזה תואר שירצו. ודבר זה נראה בחוש, כלי כסף כשרוצים לעשות ממנו כלי אחר צריכין להתיכו מקודם. וכמו"כ בעולמות עליונים כשמעלים איזה דבר לעולם החכמה שנקרא גול"ם אז יוכל לצמוח ממנו איזה דבר חדוש וזהו וחילופיהן בגול"ם כנ"ל. וזהו ג"כ סוד הוידוי. כי מן החטא שהאדם עושה נעשה קטיגור ע"י צירופי אותיות לפי ענין החטא כמאחז"ל (אבות פ"ד מ"ג) עשה עבירה אחת קנה לו קטיגור אחד. וכשרוצה האדם לבטל התואר והציור ההוא אז צריך להעלות על זכרונו ולומר אשמתי בחטא פלוני ובתנאי שיהא בחרטה גמורה ובתשובה שלימה בעומק הלב לא בדבר שפתים לבד. ובזה מעלה את הציור הזה לעולם המוח והחכמה ונעשה בבחי' גול"ם ואז נמתקו מאיליהם האותיות של החטא. והוא ג"כ ענין לשון חרטה. לשון (ישעיה ח, א) בחרט אנוש. היינו חקיקה. ר"ל שנחרטו ונחקקו אלו הצירופי אותיות של החטא ההוא, וזהו נושא עון:

ועפ"ז נבאר קצת ענין פורים אחז"ל (מגילה ז:): חייב כו' עד דלא ידע כו' לברוך מרדכי. והוא דבר פלא גדול כי לא מצינו בשום מקום בתורה"ק שיצא דבר טוב

משתיית היין הרבה. ובפרט לשתות כ"כ וכמעט שיצא מדעתו ושכלו ח"ו. ואיזה טוב יצמח מזה:

אכן הנה כתיב (אסתר ה, ד) יבוא המלך והמן אל המשתה. והענין הוא כך. כי אסתר עשתה בהמשתה אז מה שעשה הכהן גדול ביום הכיפורים שלקח שני שעירים והיו צריכים להיות שוים במראה ובקומה ובלקיחתן כאחד. והטיל גורל ביניהם אחד לה' ואחד לעזאזל. כדי לרומם הס"מ ולהשוות אותו כביכול עם הבורא ב"ה וב"ש, ואז התוודה הכהן גדול בשם כל ישראל והעלה אותיות החטאים לעולם החכמה שהוא גול"ם וכנ"ל, והקב"ה מרוב אהבתו לישראל מרוצה בדבר זה ומוחל על כבודו ית' וית'. כדי שיבא המסטין בבחי' גול"ם ושם הוא דבר והיפוכו שוים כאחד כי החכמה דבוק באי"ן כמשי"ה (איוב כח, יב) והחכמה מאין תמצא ובאי"ן יכולים לעשות דבר והיפוכו. בסוד (משלי כה, כא) אם רעב שונאך האכילהו לחם כי גחלים אתה חותה על ראשו. וכענין זה ממש עשתה אסתר שאמרה יבוא המלך והמן ועשתה אותו שוה עם המלך ובזה שברה תקפו וחזקו של המן הרשע. וזהו ג"כ ענין מה שבכאן נקרא הסעודה ע"ש היין ולא ע"ש דבר אחר כמו לחם וכיוצא כי כל זמן שהיה מוכרע גדולת המן בדעתו של המלך לא היתה יכולה לעשות לו איזה דבר. כי הדעת מכרעת, על כן עשתה משתה היין דוקא ויצאו למעלה מן הדעת סוד עלמא דמיתקרי גולמ"א ואז עשתה מדבר היפוכו כרצונה ונתהפך להם מאבל לשמחה. והנה תוקפו של המן כבר בטלה אסתר. אכן עדיין מוטל עלינו לשבר תוקפו וכוחו של המן הרשע שהוא מזרע עמלק הצפון בקרב לבו של כל אחד ואחד מישראל בפרט וכן בכללות. היינו שכל אחד מאתנו עם ה' יבטל וישרש הרע הטמון בקרבו. אשר ע"כ צריכין גם אנחנו ליצא למעלה מהדעת כדי שנוכל לבטל לגמרי בחי' הרע, ולזה רמזו חז"ל במתק לשונם חייב אדם כו' דלא ידע, היינו שיצא אז למעלה מן הדעת ויבוא לבחי' עולם הגול"ם, ולא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. כי שם דבר והיפוכו שוים כאחד. ואז יוכל לבטל בחי' הרע אשר בו. והיטיבו אשר דברו חכמי דורותינו על יום הפורים שהוא כמו יום הכיפורים. וזהו כוונת המדרש שמה שציוה הקב"ה לזכור את עמלק הוא הוא על התמחוי ריקן. היינו שצריכין אנחנו להעלותו לעולם המחשבה כדי לבטל ולשבר כח עמלק אשר ישנו בקרב לבו של כל אחד ואחד מישראל כדכתיב תמחה את זכר עמלק מתחת השמים. וכיה"ר שנזכה במהרה למחותו מכל וכל ע"י ביאת משיח צדקנו שיבא בב"א. והבן כ"ז היטב:

(ז) זכור את אשר עשה לך וגו' כאן כתיב זכור ובשבת כתיב זכור שניהם שוין אמר שלמה אמרתי אני בלבי כמקרה הכסיל גם אני יקרני ולמה חכמתי אני אז יותר ואמרתי כי אין זכרון לחכם עם הכסיל לעולם (קהלת ב) אע"פ שכתוב בשבת זכור ובעמלק זכור אינן שוין אמר שלמה כמקרה הכסיל גם אני יקרני מלה"ד למלך שעשה סעודה וזימן את האורחים נכנס הקערה לפניו מלא כל טוב אמר זכור פלוני אוהבי משקנן את הקערה אמר זכור פלוני שונאי א"ל אוהביו זה הזכרת וזה הזכרת א"ל לזה הזכרתי על קערה מלא כל טוב ולזה הזכרתי על קערה ריקה כך השבת כתיב בה (שמות כ) זכור את יום השבת לקדשו ולכבדו במאכל ובמשתה ובכסות נקייה ובעמלק כתיב זכור את אשר עשה לך עמלק על מה אתה זוכרו על שולחן ריקה שנה' תמחה את זכר עמלק מתחת השמים:

(פ"א ה, ז) שבעה דברים בגולם ושבעה בחכם. חכם אינו מדבר בפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה ובמנין. ואינו נכנס לתוך דברי חברו. ואינו נבהל לחשיב. שואל כענין ומשיב כהלכה. ואומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון. ועל מה שלא שמע. ואומר לא שמעתי. ומודה על האמת. וחלופיהו בגולם:

MISHNAH 7. [THERE ARE] SEVEN THINGS [CHARACTERISTIC] IN A MAN OF IMPERFECTLY DEVELOPED MIND,⁴³ AND SEVEN IN A WISE MAN: A WISE MAN SPEAKS NOT BEFORE ONE WHO IS GREATER THAN HE IN WISDOM,⁴⁴ AND ENTERS NOT INTO⁴⁵ THE MIDST OF THE WORDS OF HIS FELLOW; AND IS NOT HASTY TO ANSWER;⁴⁶ HE ASKS IN ACCORDANCE WITH THE SUBJECT-MATTER,⁴⁷ AND HE ANSWERS⁴⁸ IN ACCORDANCE WITH THE ACCEPTED DECISION;⁴⁹ AND HE SPEAKS OF THE FIRST [POINT] FIRST, AND OF THE LAST [POINT] LAST; AND CONCERNING THAT WHICH HE HAS NOT HEARD, HE SAYS:⁴⁵ HAVE NOT HEARD;⁵⁰ AND HE ACKNOWLEDGES THE TRUTH.⁵¹ AND THE REVERSE OF THESE [ARE CHARACTERISTIC] IN A MAN OF IMPERFECTLY DEVELOPED MIND.

Isaiah 8:1

1. Moreover the Lord said to me, Take a great roll, and write on it with common characters, "The spoil speeds, the prey hastens".

א ויאמר יהוה אלי קח-לך גליון גדול וכתב עליו בְּחָרָט אֶנֶשׁ לְמַהֵר שָׁלָל חָשׁ בּוֹ :

5:4. And Esther answered, If it seem good to the king, let the king and Haman come this day to the banquet that I have prepared for him.

ד ונתאמר אֶסְתֵּר אֶם-עַל-הַמִּלָּךְ טוֹב יָבוֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמָן הַיּוֹם אֶל-הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר-עָשִׂיתִי לוֹ :

TB Sukha 52a: R. Awira or, as some say, R. Joshua b. Levi, made the following exposition: The Evil Inclination has seven names. The Holy One, blessed be He, called it Evil, as it is said, For the imagination of man's heart is evil from his youth.¹⁶ Moses called it the Uncircumcised, as it is said, Circumcise therefore the foreskin of your heart.¹⁷ David called it Unclean, as it is said, Create me a clean heart, O Lord,¹⁸ which implies that there is an unclean one. Solomon called it the Enemy, as it is said, If thine enemy¹⁹ be hungry, give him bread²⁰ to eat and if he be thirsty give him water to drink.²¹ For thou wilt heap coals of fire upon his head, and the Lord will reward thee;²² read not, will reward thee²³ but will cause it to be at peace with thee.²⁴ Isaiah called it the Stumbling-Block, as it is said, Cast ye up, Cast ye up, clear the way, take up the stumbling-block out of the way of my people.²⁵ Ezekiel called it Stone, as it is said, And I will take away the heart of stone out of your flesh and I will give you a heart of flesh.²⁶ Joel called it the Hidden One, as it is said, But I will remove far off from you the hidden one.²⁷

שבעה שמות יש לו ליצר הרע. הקדוש ברוך הוא קראו רע, שנאמר (בראשית ח) כי יצר לב האדם רע מנעוריו. משה קראו ערל, שנאמר (דברים ז) ומלתם את ערלת לבבכם. דוד קראו טמא שנאמר (תהלים נא) לב טהור ברא לי אלהים. מכלל דאיכא טמא. שלמה קראו שונא, שנאמר (משלי כה) אם רעב שנאך האכילתו לחם ואם צמא השקהו מים כי גחלים אתה חותה על ראשו וה' ישלם לך, אל תקרי ישלם לך אלא ישלימו לך. ישעיה קראו מכשול, שנאמר (ישעיהו נז) סולו סולו פנו דרך הרימו מכשול מדרך עמי. יחזקאל קראו אבן, שנאמר (יחזקאל לו) והסרתי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר. יואל קראו צפוני, שנאמר (יואל ב) ואת הצפוני ארחיק מעליכם.

Zohar 2:185a: 'Observe this: the goat which the Israelites sent down to Azazel, into that desert, was sent with the intention of giving to the 'other side' a portion, so pacifying and keeping it occupied that it might not do harm to the sons of the Kingdom. But it may be objected: 'Why, then, was it necessary to have two goats, one 'to the Lord' and one to the 'other side'? The answer to this question can be gathered from the following parable. A king once became angered with his son, and he called to that minister whose office it was to punish offenders that he might be at hand to chastise his son on the morrow. The minister, in high spirits, was overjoyed, and entered the palace to partake of food there. The prince, on seeing him, thought to himself: 'Surely, that man comes here to no good purpose, but doubtless because my father is angry with me.' So what did he do? He straightway went in unto his father and persuaded him to forgive him. Then the king commanded that a banquet should be prepared for him and his son, but that the minister should not be told thereof, for, he thought to himself, should he get wind of the repast which I have ordered for myself and my son, he will disturb our meal. What, then, did the king do? He called to his chamberlain and said unto him: 'Prepare first a meal for this minister, in order that he may imagine that I am showing him a mark of special favour by giving a banquet in his honour, and so be satisfied and depart, without knowing anything of the previous meal which I have commanded thee to prepare, and which we shall consume when he is gone. Therefore let him, as I have said, take his part and then go, that our joy may be complete and undisturbed.' And so it was done. Now, if the king had not dealt thus with his minister and his son, the former would not have left the palace, and the feast of forgiveness would have been marred. Similarly, the Holy One said to Israel: 'Prepare ye two goats, one for Me and one for that Accuser, in order that he may imagine that he is participating in My meal, but in reality may be quite unaware of the true meal of our joy. Let him take his part and go his way and leave My house.' As the 'supernal Mother', the world to come, comes down to dwell in the palace of the lower world in order that all faces should be lit up there, it is meet that the Accuser should not be found in its holy presence, neither he nor any other of the ministers of judgement, when it dispenses blessings and radiates light upon all things and freedom unto all creatures, and Israel takes of these blessings. For when the 'world to come' enters into its palace, the lower world, and finds that it rejoices with its children in the most excellent meal, it blesses the table, and all the worlds are blessed, and all is joy and radiant looks. Therefore it says (in regard to the Day of Atonement): □ 'That ye may be clean from all your sins before the Lord' (Lev. XVI, 30). It is written: 'And Aaron shall cast lots upon the two goats, one lot for the Lord and the other lot for Azazel'. This gives the Accuser great joy: that God should take a lot with him, and, as it were, invite him by the Holy One's own desire and invitation. But he little realizes how that the Lord heaps coals of fire on his head and upon the heads of all his legions. Haman, too, 'went forth that day joyful and with a glad heart' (Esther v, 9)-namely, with that portion which was given him. But when the Supernal King comes in unto the Matrona She pleads before the King for Herself, for Her children, for Her people, and even when Israel is in exile, if they pray all this day long (on the Day of Atonement), She ascends unto the Supernal King and pleads for Her children, whereby all the punishments which the Holy One is about to inflict upon Edom (Rome) are decreed and fixed, and, in addition, those concerning the unsuspecting Accuser himself-for though he knows it not, he is destined to be done away with, as it is written, 'And death will be swallowed up for ever' (Isa. xxv, 8). So Esther said: 'For we are sold, I and my people, to be destroyed... for the enemy could not countervail the king's damage' (Ibid. VII, 4). And then: 'Haman was frightened before the presence of the King and the queen' (Ibid. VII, 6). Then radiant looks and perfect joy prevail, and Israel enters into freedom on that day. And from that day on freedom and joy reign manifestly over them, and the Holy One wills to associate Himself with them in joy thenceforward. And as the Israelites gave Satan a portion in order that he might leave them alone and in peace, so also did they give a portion to the pagan nations (the offering of seventy oxen on the Feast of Tabernacles for the seventy nations) in order that they might leave them alone here on earth below]